

The Role of Energy Competition Laws in the European Union with Emphasis on Third-Party Access: A Comparative Study with Iran’s National Laws

Sara Mohsenin¹, Reyhaneh Loni², Bahareh Heidary³

1. PhD Candidate in, Faculty of Governance, University of Tehran, Tehran, Iran.
Email: sara.mohsenin@ut.ac.ir
2. Corresponding author, Assistant Professor, Faculty of Governance, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: rloni@ut.ac.ir
3. Assistant Professor, Faculty of Governance, University of Tehran, Tehran, Iran.
Email: bahareh_heidary@ut.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Manuscript received:
9 May 2024
final revision received:
25 July 2024
accepted:
12 August 2024
published online:
13 August 2024

Keywords:
Energy Security,
Principle of Solidarity
Third-party Access,
Effective Competition,
EU Competition Laws.

Abstract

This article examines the role of third-party access (TPA) laws in fostering effective competition within the EU energy market and the impact of EU competition laws on energy security across the Union. Given the complete reliance of the gas and electricity sectors on energy infrastructure in a natural monopoly market, access to such infrastructure is essential for ensuring non-discriminatory competition. Additionally, the role of the solidarity principle in energy security and its relationship with EU energy competition laws is evaluated. The findings reveal that EU competition laws contribute to effective market competition. Furthermore, considering Iran’s adoption of the general policies outlined in the Seventh Development Plan to reform its energy structures, implementing regulatory measures in the TPA domain appears to be a promising solution for enhancing the country’s energy security and addressing its energy imbalance crisis.

Cite this article: Mohsenin, Sara; Loni, Reyhaneh; Heidary, Bahareh. (2024, Spring & Summer) “ The role of energy competition laws in the european union with emphasis on third-party access: a comparative study with iran’s national laws” *Energy Law Studies*, 10 (1): 101 – 130. <http://doi.org/10.22059/JRELS.2025.386083.572>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

D

Introduction

Energy markets play a crucial role in economic stability and national security. The liberalization of the energy market in the European Union (EU) has led to the development of competitive frameworks aimed at ensuring fair market participation and efficiency. A key aspect of this liberalization is the Third-Party Access (TPA) rule, which mandates non-discriminatory access to energy infrastructure. The implementation of such regulations has significantly influenced competition, market efficiency, and energy security in the EU.

In contrast, Iran's energy market remains largely monopolized, with state-owned entities controlling key sectors such as electricity and gas distribution. The country's regulatory framework lacks sufficient mechanisms to ensure competition, resulting in inefficiencies and market distortions. Given Iran's commitment to reforming its energy policies under the Seventh Development Plan, it is essential to evaluate the applicability of EU competition rules, particularly the TPA regulation, in the Iranian context. This study aims to assess the role of competition laws in the EU energy market, with a specific focus on TPA, and compare these regulations with Iran's existing legal framework.

Method

This study employs a qualitative, comparative legal research approach to analyze the impact of energy competition laws. The research is descriptive-analytical and relies on secondary data sources, including EU directives, Iranian regulatory policies, and relevant case law. The methodology follows the following steps:

1. Review of EU Energy Competition Laws: Examination of EU directives, including Directive 2009/72/EC and Directive 2009/73/EC, which regulate electricity and gas markets, respectively.
2. Assessment of Iran's Regulatory Framework: Analysis of Iran's energy governance structure, including the role of the Ministry of Energy, and the Competition Council.
3. Comparative Analysis: Identification of key similarities and differences between EU and Iranian regulations concerning energy market competition.

4. Policy Recommendations: Development of potential legal and regulatory reforms to align Iran's market practices with international competition standards.

Results

The findings reveal that EU energy competition laws are structured around three primary pillars:

1. Market Liberalization: The EU has progressively deregulated its energy market by unbundling production, transmission, and distribution activities. This separation prevents vertical integration and monopolistic control over infrastructure.
2. Third-Party Access (TPA): TPA ensures that all market participants have equal access to transmission networks, reducing entry barriers and fostering competition.
3. Energy Security and Solidarity Principle: EU regulations promote cross-border energy cooperation, ensuring supply security through diversified sources.

In contrast, Iran's energy market operates under a highly centralized model:

1. State Monopoly: The government maintains control over production, distribution, and pricing, limiting private sector participation.
2. Absence of TPA: Unlike the EU, Iran lacks regulatory mandates for TPA, leading to restricted market entry and reduced efficiency.
3. Regulatory Challenges: The existing legal framework does not sufficiently address anti-competitive practices, making market reforms difficult to implement.

Despite these challenges, Iran's Seventh Development Plan includes provisions aimed at enhancing competition and private sector engagement in energy markets. The adoption of TPA regulations could serve as a key mechanism for achieving these objectives.

Conclusions

The findings of this study emphasize the critical role of competition laws in ensuring a fair and efficient energy market. The EU's experience demonstrates that liberalization, coupled with regulatory oversight, enhances competition and energy security. In contrast, Iran's

monopolized energy sector presents significant challenges that hinder market efficiency and investment. By adopting competition-enhancing measures such as TPA and market unbundling, Iran can align its energy policies with the best practices and achieve sustainable market reforms.

Author Contributions

The initial drafting and conceptualization of the article were carried out by Ms. Sara Mohsenin. Dr. Reyhaneh Louni and Dr. Bahareh Heydari contributed through specialized supervision, content participation, and formal review.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank the referees for reading and revising the text of this article and providing structural, scientific and valuable comments.

Ethical considerations

The authors adhered to ethical research standards and avoided data fabrication and falsification.

Funding

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Declaration of conflicting interests

The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC-BY) license.

بررسی نقش قوانین رقابت انرژی در اتحادیه اروپا با تأکید بر حق دسترسی ثالث؛ مطالعه تطبیقی با قوانین ملی ایران

سارا محسنین^۱، ریحانه لونی^۲ ✉، بهاره حیدری^۳

۱. دانشجوی دکتری، دانشکده حکمرانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: sara.mohsenin@ut.ac.ir
۲. نویسنده مسئول؛ استادیار، دانشکده حکمرانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: rloni@ut.ac.ir
۳. استادیار، دانشکده حکمرانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: bahareh_heidary@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

<p>این مقاله نقش قوانین مربوط به دسترسی شخص ثالث در ایجاد رقابت مؤثر در بازار انرژی اتحادیه اروپا و تأثیر قوانین رقابت اتحادیه اروپا بر امنیت انرژی در سراسر این اتحادیه را بررسی می‌کند. با توجه به وابستگی کامل بخش‌های گاز و برق به زیرساخت‌های انرژی در بازار انحصار طبیعی، دسترسی به زیرساخت‌های انرژی برای تقویت رقابت بدون تبعیض بسیار مهم است. افزون‌براین، نقش اصل همبستگی در امنیت انرژی و ارتباط آن با قوانین رقابت انرژی اتحادیه اروپا مورد ارزیابی واقع می‌شود. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که قوانین رقابت اتحادیه اروپا نقش مهمی در تضمین عملکرد درست بازار آزاد انرژی دارند. همچنین با توجه به ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران در راستای اصلاح ساختار انرژی کشور، به نظر می‌رسد که کاربست تنظیم‌گری در حوزه حق دسترسی ثالث می‌تواند در بهبود امنیت انرژی کشور و حل بحران ناترازی راهگشا باشد.</p>	<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۳</p> <p>تاریخ بازنگری: ۴ مرداد ۱۴۰۳</p> <p>تاریخ پذیرش: ۲۲ مرداد ۱۴۰۳</p> <p>تاریخ انتشار: ۲۳ مرداد ۱۴۰۳</p> <p>کلید واژه‌ها: اصل همبستگی، امنیت انرژی، دسترسی شخص ثالث، رقابت مؤثر، قوانین رقابتی اتحادیه اروپا.</p>
---	---

استناد: محسنین، سارا؛ لونی، ریحانه؛ حیدری، بهاره (بهار و تابستان ۱۴۰۳). «بررسی نقش قوانین رقابت انرژی در اتحادیه اروپا با تأکید بر حق دسترسی ثالث؛ مطالعه تطبیقی با قوانین ملی ایران»، *مطالعات حقوق انرژی*، ۱۰ (۱)، ۱۳۰-۱۰۱.

<http://doi.org/10.22059/JRELS.2025.386083.572>

© نویسندگان.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

مقدمه

بازار انرژی به دلیل پیوند تنگاتنگ آن با رفاه عمومی، همواره اهمیت فراوانی برای کشورها داشته است. این اهمیت به روشنی در روند شکل‌گیری اتحادیه اروپا قابل مشاهده است؛ جایی که در سال ۱۹۵۰، پنج کشور اروپایی همکاری خود را در زمینه فلزات و زغال‌سنگ که در آن زمان از اصلی‌ترین منابع انرژی بودند، آغاز کردند. این همکاری‌ها رفته‌رفته زمینه‌ساز شکل‌گیری اتحادیه اروپا شد. در این راستا، کارشناسان اقتصادی و حقوقی در اروپا به مطالعه و تحلیل راه‌های تأمین امنیت عرضه انرژی پرداخته‌اند (Newbery, 2006: 1). آزادسازی بازار انرژی در اتحادیه اروپا فرایندی تدریجی و پیچیده بود که با هدف ایجاد یک بازار واحد رقابتی، افزایش کارایی، کاهش قیمت‌ها برای مصرف‌کنندگان و ترویج سرمایه‌گذاری در منابع انرژی تجدیدپذیر آغاز شد. این فرایند شامل باز کردن بازارهای ملی برای رقابت، جداسازی فعالیت‌های تولید و عرضه، ایجاد نهادهای نظارتی مستقل و تدوین قوانین و مقررات جدید بوده است (Albers, 2001: 909). برخی از رویکردهای اقتصادی در حوزه انرژی بر «تنظیم بازار» تأکید دارند؛ با این دیدگاه که حوزه‌های رقابت در بازار انرژی به‌منظور افزایش کارایی و رسیدن به نقطه رقابت مؤثر برای کاهش هزینه‌ها و افزایش رفاه عمومی نیازمند تنظیم بازار هستند تا از مشکلات متعدد فنی و اقتصادی جلوگیری شود (Cameron, 2002: 3-4; Weber, 2002: 754).

به نظر می‌رسد اجرای دقیق این قواعد به شکستن انحصار، فراهم آوردن دسترسی آسان‌تر به انرژی و جلوگیری از تبعیض در بازار خواهد انجامید که در نهایت به تأمین «امنیت عرضه انرژی» کمک می‌کند. بنابراین، ضرورت ایجاد رقابت عادلانه در بازار انرژی و عدم انحصارگرایی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی برای تقویت پایداری و امنیت انرژی، در نظر گرفته می‌شود. بخش‌های گاز و برق در بازار انحصار طبیعی کاملاً به زیرساخت‌های انرژی وابسته هستند. دسترسی به زیرساخت‌ها برای داشتن رقابتی مؤثر و بدون تبعیض حیاتی است (Kroes, 2007). در این راستا، تجربه اتحادیه اروپا به‌منظور وضع مقررات گوناگون برای حفظ رقابت مؤثر بازارهای انرژی قابل ژرف‌کاوی است. در ایران با توجه به ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه و نیاز به تقویت امنیت انرژی در کشور، بهره‌گیری از رویکردهایی همچون تنظیم‌گری در حوزه دسترسی شخص ثالث در راستای نیازهای منحصربه‌فرد بازار انرژی ایران می‌تواند قابل بررسی باشد. اگرچه قوانین رقابت در هر کشوری به تناسب شرایط اجتماعی و اقتصادی قابل اجراست (باقری و سیدی، ۱۳۸۷: ۶۹).

بنابراین، هدف این تحقیق بررسی حقوق رقابت انرژی اتحادیه اروپا با تأکید بر حق دسترسی ثالث به‌عنوان نمونه‌ای عملیاتی است تا قابلیت و امکان اعمال قوانین مذکور در ایران با توجه به قوانین ملی بررسی شود. تاکنون مقاله‌ای با عنوان یادشده منتشر نشده است. این پژوهش از نوع

پژوهش‌های کیفی بوده و به‌لحاظ هدف بنیادی-کاربردی و به‌لحاظ روش توصیفی-تحلیلی است. مقاله به این پرسش پاسخ می‌دهد که چگونه و با لحاظ چه مقرراتی رقابت مؤثر در بازار آزاد انرژی به‌گونه مؤثر و کارآمدی امکان‌پذیر است؟ به‌منظور بررسی نقش قوانین رقابت بر بازار انرژی اتحادیه اروپا ابتدا به بررسی پیشینه و اهداف آزادسازی بازار انرژی اتحادیه اروپا پرداخته می‌شود و سپس با تأکید بر حق دسترسی ثالث مبانی مؤثر این شیوه از تنظیم‌گری بر بازار انرژی (ضمن ارزیابی دقیق تمایزات نظارتی بین اپراتورهای سامانه انتقال و اپراتورهای سامانه توزیع و بررسی پیامدهای معافیت‌های مربوطه بر رقابت مؤثر در بازار انرژی) و استثناهای وارد بر حق دسترسی ثالث با تحلیل اصل همبستگی مورد ارزیابی واقع شده و سپس قابلیت اعمال قوانین رقابتی یادشده بر بازار انرژی کشور با بررسی قوانین موجود مورد مطالعه قرار می‌گیرد. پیش از متن اصلی، به تعریف مفاهیم «بازار انرژی»، «رقابت» و «امنیت انرژی» می‌پردازیم:

بازار انرژی: بازار انرژی به‌طور کلی به فرایندهای مرتبط با تجارت و تأمین انرژی اشاره دارد که شامل بازارهای برق، گاز طبیعی و سایر منابع انرژی می‌شود. این بازارها به دلیل نقش حیاتی خود در تأمین انرژی برای صنایع، خدمات عمومی و مصرف‌کنندگان خانگی، از اهمیت فراوانی برخوردارند و با چالش‌هایی همچون پیچیدگی ساختار، رشد سریع و تأثیرگذاری قابل توجه بر اقتصاد جهانی روبه‌رو هستند (1: Mousavi & Nazari-Heris, 2021). در بازارهای انرژی، تجارت باید به‌گونه‌ای باشد که برای همه طرف‌های درگیر سودمند بوده و نقش آفرینان متنوع به تقویت رقابت در بازار کمک کنند (3: Park C, 2017).

رقابت: سازوکاری پایه‌ای در اقتصاد بازار است که شرکت‌ها را ترغیب می‌کند تا کالاها و خدمات را با بهترین شرایط ممکن به مصرف‌کنندگان ارائه دهند. این سازوکار موجب افزایش کارایی، تشویق نوآوری و کاهش قیمت‌ها می‌شود. برای مؤثر بودن رقابت، شرکت‌ها تحت تأثیر فشارهای رقابتی که توسط سایر بازیگران بازار اعمال می‌شود به‌صورت مستقل از یکدیگر عمل کنند، (42: Lorenz, M, 2013).

امنیت انرژی: امنیت انرژی به توانایی یک کشور در دسترسی مطمئن و تأمین نیازهای انرژی خود به‌صورت مقرون‌به‌صرفه اشاره دارد. این مفهوم جنبه‌های مختلفی از جمله دسترس‌پذیری، مقرون‌به‌صرفه بودن، قابلیت اطمینان و پایداری منابع و سامانه‌های انرژی را دربرمی‌گیرد (148: Sovacool, 2013). برابر تعریف کمیسیون اتحادیه اروپا، امنیت انرژی شامل عواملی همچون تأمین پایدار، تنوع منابع انرژی، زیرساخت‌ها، جغرافیای سیاسی و ساختار بازار است (71: Marcus, 2001).

۱. پیشینه و اهداف آزادسازی بازار انرژی در اتحادیه اروپا

آزادسازی بازار انرژی در اتحادیه اروپا ریشه در دهه ۱۹۸۰ دارد؛ زمانی که کمیسیون اروپا بررسی امکان ایجاد یک بازار واحد انرژی را آغاز کرد. در آن زمان، بازارهای انرژی در کشورهای عضو اتحادیه اروپا به شدت تنظیم شده و تحت سلطه شرکت‌های دولتی بودند. این وضعیت به قیمت‌های بالا، ناکارایی و نوآوری محدود در بخش انرژی انجامیده بود (Newbery, 2016: 35). هدف اصلی آزادسازی بازار انرژی، ایجاد یک بازار واحد رقابتی بود که در آن تولیدکنندگان و تأمین‌کنندگان انرژی بتوانند آزادانه در سراسر اتحادیه اروپا فعالیت کنند. این امر به افزایش کارایی، کاهش قیمت‌ها برای مصرف‌کنندگان و ترویج سرمایه‌گذاری در منابع انرژی تجدیدپذیر کمک می‌کند (Helm, 2013: 12).

فرایند آزادسازی بازار انرژی در اتحادیه اروپا به صورت تدریجی و در چند مرحله انجام شده است. در دهه ۱۹۹۰، اولین دستورالعمل‌های مربوط به آزادسازی بازار برق و گاز طبیعی تصویب شد. این دستورالعمل‌ها کشورهای عضو را موظف به آزادسازی بازارهای ملی خود برای رقابت، جداسازی فعالیت‌های تولید و عرضه و ایجاد نهادهای نظارتی مستقل کردند (Pollitt, 2012: 56). پس از آن در دهه ۲۰۰۰، دستورالعمل‌های جدیدی برای تکمیل فرایند آزادسازی و تقویت رقابت در بازار انرژی تصویب شد. این دستورالعمل‌ها شامل مقررات مربوط به دسترسی به شبکه، شفافیت قیمت‌ها و حمایت از مصرف‌کنندگان می‌شود (Glachant, J. M: 89). اکنون در شرایطی که در زیرساخت‌های انرژی بازار انحصار طبیعی فعال است، فراهم کردن دسترسی برابر و عادلانه به شبکه‌ها، راهی است که می‌تواند از انحصار جلوگیری و به ایجاد رقابت سالم کمک کند (Harvis, 2009: 21).

دسترسی شخص ثالث به شبکه‌های انتقال و توزیع انرژی به‌عنوان یکی از ارکان حقوق رقابت در بازار انرژی، نقش مهمی در این باره دارد و به ورود بازیگران جدید بدون تبعیض کمک می‌کند. بدین ترتیب، امنیت و پایداری انرژی تقویت می‌شود. هدف قوانین رقابتی انرژی اتحادیه اروپا، ترویج رقابت مؤثر در بازار انرژی با تضمین دسترسی بدون تبعیض به زیرساخت‌های انرژی، جلوگیری از اقدامات انحصاری و ادغام بازار است. عناصر کلیدی این چهارچوب حقوقی شامل بسته سوم انرژی است که جداسازی عرضه و تولید انرژی از بهره‌برداری شبکه‌های انتقال را آسان می‌کند (Diathesopoulos, 2010: 5). این جدایی برای جلوگیری از تضاد منافع و تقویت رقابت بسیار مهم است. دسترسی شخص ثالث سنگ‌بنای این چهارچوب است. این قانون الزام می‌کند که زیرساخت‌های انرژی مانند خطوط لوله گاز و شبکه‌های برق با شرایط عادلانه در دسترس همه فعالان بازار باشد. این دسترسی برای ورود مؤثر بازیگران جدید به بازار و در نتیجه ایجاد نوآوری و کارایی در بازار انرژی حیاتی است.

از سوی دیگر، گاهی معافیت از قوانین سختگیرانه دسترسی شخص ثالث که در برخی موارد برای حمایت از سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت در زیرساخت‌ها و یا پایبندی به اصل همبستگی است، اعطا می‌شود. اگرچه این معافیت‌ها با هدف توسعه و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های انرژی است، در صورت عدم مدیریت، ممکن است به انحصار در بازار بینجامد. بررسی دقیق و شفاف‌سازی این معافیت‌ها برای حفظ رقابت سالم و امنیت انرژی ضروری است. اصل همبستگی بین کشورهای عضو اتحادیه اروپا به‌عنوان استثنایی بر اصول رقابت انرژی در اتحادیه اروپا از عوامل مهم در تضمین امنیت انرژی است (A Engel, 2018: 75). این اصل بر همکاری و حمایت کشورهای عضو در مواقع بحران انرژی تأکید دارد و به تنظیم‌گری قوانین دسترسی شخص ثالث کمک می‌کند. اجرای این اصل، به‌ویژه در مواقع بحران انرژی، اهمیت فراوانی دارد؛ چراکه با تقویت همبستگی و همکاری بین‌المللی می‌تواند به بهبود امنیت انرژی و تضمین پایداری آن کمک کند (Huhta, 2021: 199).

آزادسازی بازار انرژی آثار چشمگیری بر بخش انرژی و مصرف‌کنندگان داشته است. در بخش انرژی، آزادسازی منجر به افزایش رقابت، ورود بازیگران جدید به بازار و توسعه فناوری‌های جدید شده است. این امر به بهبود کارایی، کاهش هزینه‌ها و افزایش نوآوری در بخش انرژی کمک کرده است (Joskow, 2008: 112). برای مصرف‌کنندگان، آزادسازی بازار انرژی به‌معنای انتخاب بیشتر، قیمت‌های پایین‌تر و خدمات بهتر بوده است. مصرف‌کنندگان اکنون می‌توانند تأمین‌کننده انرژی خود را انتخاب کنند، از تعرفه‌های مختلف بهره‌مند شوند و به اطلاعات بیشتری درباره مصرف انرژی خود دسترسی داشته باشند (Künneke, 2006: 145).

قوانین رقابتی اتحادیه اروپا نقش مهمی در تضمین عملکرد درست بازار آزاد انرژی دارند. این قوانین شامل ممنوعیت توافقات ضدرقابتی، سوءاستفاده از موقعیت مسلط و ادغام‌های ضدرقابتی می‌شود. قوانین رقابتی اتحادیه اروپا نقش پُررنگی در جلوگیری از رفتارهای ضدرقابتی شرکت‌های بزرگ انرژی، ترویج رقابت عادلانه و حمایت از مصرف‌کنندگان دارند. کمیسیون اروپا مسئول اجرای قوانین رقابتی در اتحادیه است و می‌تواند تحقیقاتی را در مورد رفتارهای ضدرقابتی شرکت‌های انرژی انجام دهد، جریمه‌های سنگینی را برای شرکت‌های متخلف اعمال نموده و اعمال ضدرقابتی را ممنوع کند (Bergman & Andersson, 2004: 201).

گفتنی است که به‌رغم پیشرفت‌های قابل‌توجه در آزادسازی بازار انرژی در اتحادیه اروپا، چالش‌هایی نیز وجود دارد. یکی از چالش‌های اصلی، ادغام شرکت‌های بزرگ انرژی است که می‌تواند به کاهش رقابت و افزایش قیمت‌ها بینجامد. چالش دیگر، امنیت تأمین انرژی است، به‌ویژه با توجه به وابستگی اتحادیه اروپا به واردات گاز طبیعی از روسیه (Jamasp & Pollitt, 2003: 234). در آینده، اتحادیه اروپا باید به تلاش‌های خود برای تکمیل فرایند آزادسازی بازار

انرژی ادامه دهد. این امر شامل تقویت قوانین رقابتی، ترویج سرمایه‌گذاری در منابع انرژی تجدیدپذیر و بهبود امنیت تأمین انرژی می‌شود. یکی از اساسی‌ترین قوانین رقابتی حوزه انرژی «دسترسی ثالث» به بازار انرژی اتحادیه اروپاست که در ادامه بررسی می‌شود.

۲. دسترسی شخص ثالث در رقابت مؤثر در بازار انرژی اتحادیه اروپا

دسترسی شخص ثالث به‌عنوان یکی از ابزارهای حقوقی در قانون انرژی اتحادیه اروپا، حقی الزام‌آور برای سایر شرکت‌های مستقل است تا به زیرساخت‌های شبکه انرژی، مانند سامانه اپراتور انتقال و توزیع، دسترسی داشته باشند یا از آن‌ها استفاده کنند (Talus, 2016: 101). دسترسی ثالث به این معناست که شرکت‌های تولیدکننده و تأمین‌کننده انرژی که مالک شبکه‌های انتقال یا توزیع نیستند، باید بتوانند از این زیرساخت‌ها برای انتقال انرژی به مشتریان خود استفاده کنند. این اصل به منظور جلوگیری از انحصار در بازارهای انرژی و افزایش رقابت تدوین شده است؛ زیرا پیش از آن، بسیاری از شرکت‌های بزرگ انرژی همزمان مالک شبکه‌های انتقال و توزیع و همچنین تأمین‌کننده انرژی بودند که مانع از ورود رقبا و ایجاد رقابت عادلانه در بازار می‌شد.

طبق بسته سوم انرژی، هسته اصلی دستورالعمل ۷۳/۲۰۰۹ و دستورالعمل ۷۲/۲۰۰۹ تدوین شد که براساس آن، حذف اجباری تبعیض شرکت‌های عمودی یکپارچه در بهره‌برداری و سرمایه‌گذاری در شبکه‌های حمل‌ونقل، گسترش اختیارات تنظیم‌کننده‌ها و ترویج همکاری دوسویه بین اپراتورهای شبکه انتقال در دسترسی فرامرزی برای تأمین‌کنندگان جدید برق از منابع مختلف انرژی و همچنین تأمین‌کنندگان جدید برق و بازیگران جدید بازار گاز در دستور کار قرار گرفت (2009/72/EC, 2009: 11; 2009/73/EC, 2009: 8-9).

در بسته سوم انرژی، روشی تضمینی برای دسترسی عادلانه به شبکه‌های انرژی نهادینه شده است که مبتنی بر آن تعرفه‌های استفاده از زیرساخت‌های انرژی توسط مقامات نظارتی مستقل در هر کشور عضو اتحادیه اروپا تعیین می‌شود. این رویکرد تضمین می‌کند که همه تأمین‌کنندگان به شکل عادلانه و با تعرفه‌های شفاف به زیرساخت‌های عمومی دسترسی داشته باشند؛ برای مثال، تأمین‌کنندگان برق و گاز باید به شبکه‌های انتقال ملی یا بین‌المللی دسترسی داشته باشند تا بتوانند انرژی را به مصرف‌کنندگان خود عرضه کنند. این دسترسی، به‌ویژه برای تأمین‌کنندگان کوچک و شرکت‌های جدید در بازار ضروری است تا بتوانند رقابت کنند و خدماتی با کیفیت و قیمت مناسب ارائه دهند. براین اساس، دسترسی سایر شرکت‌های مستقل به شبکه انحصارگر موجود، پیش‌نیاز حیاتی برای رقابت مؤثر در بازار است (Soderholm, 2011: 742).

افزون‌براین، طبق رویه قضایی دیوان دادگستری اروپا، دسترسی ثالث به‌عنوان اصلی اساسی در تنظیم‌گری انرژی شناخته می‌شود که رقابت را در بازار داخلی بهبود می‌بخشد. با توجه به پرونده جولپوس سبادسکاس در دیوان دادگستری اروپا، دسترسی به شبکه باید بدون تبعیض، شفاف و با قیمت عادلانه باشد (Kruimer, 2008: 32). این، یک تعهد مبتنی بر قانون اولیه اتحادیه اروپا (ECJ, 2021: 15) به‌منظور تضمین عملکرد بازار داخلی این اتحادیه است؛ با تأکید بر اینکه همه کشورهای عضو موظف به «ایجاد منطقه‌ای بدون مرزهای داخلی هستند که در آن جابه‌جایی آزاد کالا، اشخاص، خدمات و سرمایه» وجود داشته باشد. در این راستا، دستیابی به «حفظ و پایداری رقابت مؤثر در بازارها» هدف قوانین رقابتی اتحادیه اروپاست (Talus, 2016: 57).

برای دستیابی به رقابتی مؤثر در بازار اقتصادی یکپارچه، ممنوعیت تبعیض، «پیش‌شرط ضروری» است. در این راستا، ماده ۱۱۴ معاهده عملکرد اتحادیه اروپا، مقررات ثانویه قانون این اتحادیه را ارائه می‌کند و سهم قابل‌توجهی در شکل‌دهی به بازار انرژی اتحادیه اروپا داشته است. این ماده برای از بین بردن تبعیض و محدودیت تجاری برای دستیابی به سطح بالایی از کارایی در رقابت اعمال می‌شود که در دستورالعمل ۷۲/۲۰۰۹، دستورالعمل ۷۳/۲۰۰۹، مقررات ۲۰۰۹/۷۱۴، دستورالعمل ۲۰۰۹/۷۱۵ و دستورالعمل ۲۰۱۹/۹۴۴ که در حال اجرا هستند و سایر قوانین مرتبط، گنجانده شده است.

از آنجاکه گاز و برق در بازار انحصار طبیعی کاملاً به زیرساخت‌ها وابسته‌اند، دسترسی به زیرساخت‌ها برای داشتن رقابت مؤثر و بدون تبعیض بسیار مهم است و تمام این قوانین برای دستیابی به این هدف ضروری هستند. ماهیت انحصار طبیعی شبکه‌ها در بازار انرژی دلیل اصلی ضرورت قوانین دسترسی ثالث و تفکیک است. با توجه به اینکه انحصار طبیعی در بازار انرژی ممکن است با ممنوع کردن ساخت شبکه‌های موازی، از ورود رقبای جدید به بازار جلوگیری کند، رقابت می‌تواند مخدوش یا ناکارآمد شود. برای دستیابی به رقابت مؤثر در بازار داخلی اتحادیه اروپا، وجود همزمان دسترسی ثالث و تفکیک ضروری است. هدف نهایی این قوانین، محدود کردن امکان اعمال قدرت بازار انحصاری است؛ زیرا آن‌ها با اعمال محدودیت‌هایی، از مالکیت و کنترل عملیاتی انتقال جلوگیری می‌کنند (C-198/12, 2014: 1316; C-239/07, 2008: 551; C-848/19, 2008: 298).

۳. تنظیم مقررات اپراتورهای سامانه‌های انتقال و توزیع در قانون اتحادیه اروپا

چالش‌های رقابت در فعالیتهای شبکه اصلی، معمولاً مربوط به فعالیت‌های بالادستی است و عدم رقابت در این بخش باعث ایجاد طیف گسترده‌ای از اختلال‌ها در بازار انرژی می‌شود.

دسترسی به شبکه به‌طور کلی شامل دسترسی به بخش سامانه‌های تبدیل و دسترسی به سامانه‌های توزیع می‌شود؛ بدین معنا که در حوزه رقابت، موضوع حق دسترسی شخص ثالث به شبکه تبدیل و انتقال از حق دسترسی به شبکه توزیع جداست. اگرچه این قوانین در هر دو حوزه اعمال می‌شود، باید در نظر داشت که اهمیت دسترسی شخص ثالث و سرمایه‌گذاری در سطح توزیع کمتر از سطح انتقال است؛ چراکه تراکم و نفوذ منافع تولید یا عرضه معمولاً بیشتر از سطح توزیع است (2009/72/EC: 2009). دلیل عمده ادعای پیش‌گفته این است که سرمایه‌گذاری زیادی در تأسیسات بخش انتقال، زیرساخت‌ها و تأسیسات جدید شرکت‌های تولید انجام شده است که با اهداف و مقاصد متفاوتی رقم خورده است؛ برای نمونه، ترویج رقابت و انرژی‌های تجدیدپذیر، باعث ایجاد طیف وسیع‌تری از مقررات نسبت به اپراتورهای سامانه توزیع (عملگر سامانه توزیع) شده است. افزون‌براین، درحالی که شبکه‌های انتقال برای تجارت انرژی فرامرزی حیاتی هستند، شبکه‌های توزیع عمدتاً منطقه‌ای/محلی در داخل کشورهای عضو هستند. همچنین قوانین رقابتی اپراتورهای شبکه انتقال، محدودیت‌های شدیدتری را در مورد تفکیک، بهره‌برداری از شبکه و تنظیم مقررات شبکه را تحت دستورالعمل‌های ۷۳/۲۰۰۹ و ۷۲/۲۰۰۹ اعمال می‌کند (Kruimer, 2008: 57). با توجه به تمام موارد پیش‌گفته، رویکرد متفاوتی نسبت به اپراتورهای سامانه انتقال و توزیع در بخش گاز و برق اعمال شده است. در ادامه، به بررسی تفاوت‌های تنظیم مقررات در دو سامانه انتقال و توزیع می‌پردازیم.

۴. معافیت از تعهدات دسترسی شخص ثالث بر رقابت بر اساس پرونده C-848/19P (آلمان / لهستان)

در مقایسه با سایر انواع رقابت در بازار، در فعالیت‌های شبکه اصلی، همچنان که با انحصار طبیعی روبه‌رویم، ایجاد انحصار در فعالیت‌های شبکه اصلی مقرون‌به‌صرفه نیست. معافیت از دسترسی شخص ثالث به‌عنوان استثنایی در انتقال گاز از طریق خطوط لوله، ممکن است بر رقابت پایین‌دستی و بالادستی تأثیر بگذارد (2010: 21-22, COMP/39.317). به نظر می‌رسد در سطح بالادستی، معافیت از دسترسی ثالث که در نتیجه اصل همبستگی ایجاد می‌شود می‌تواند از توسعه و دسترسی شرکت‌های تولید و بهره‌برداری به شبکه جلوگیری کند و در اثر این معافیت، بهره‌برداری از رقابت در سطح بالادستی رخ خواهد داد. بنابراین، برای تعیین اینکه آیا معافیت از دسترسی ثالث تأثیر مثبتی خواهد داشت یا خیر، باید آثار آن را بر رقابت واقعی بالادستی ارزیابی کنیم. با اتخاذ همان رویکرد در سطح پایین‌دستی، اگر میزان گاز در نقطه خروج نسبت به منطقه نقطه خروج بالا در نظر گرفته شود، همان انحراف در سطح توزیع ایجاد می‌شود. گفتنی

است که در حکم معافیت، می‌توان از منطق فازی بهره برد و نه کل ظرفیت، بلکه بخشی از تعهدات دسترسی ثالث را معاف کرد.

با توجه به وضعیت آلمان در مقابل لهستان، یک زیرساخت خط لوله جدید به نام اوپال که گاز را از روسیه به اروپا منتقل می‌کند و از کشورهای ترانزیتی «سنتی» مانند اوکراین، لهستان و اسلواکی عبور می‌کند، ساخته شده است. در وهله نخست، آژانس شبکه فدرال آلمان^۱، در تصمیم ۲۵ فوریه ۲۰۰۹ به این نتیجه رسید که کل ظرفیت خط لوله اوپال برای مدت ۲۲ سال باید از اعمال مقررات دسترسی شخص ثالث مطابق با ماده ۱۸ و تنظیم تعرفه مطابق با ماده ۲۵ (۲)، (۳) و (۴) دستورالعمل EC/۵۵/۲۰۰۳ معاف شود.^۲

در کنار مباحث بالا، کمیسیون با نامه‌ای در تاریخ ۱۲ ژوئن ۲۰۰۹، نگرانی‌های خود را درباره چالش‌های بالادستی بیان کرد. کمیسیون نتوانست با اطمینان لازم نتیجه بگیرد که بهره‌برداری از اوپال، آن‌گونه که در تصمیمات فوریه ۲۰۰۹ پیش‌بینی شده بود، منجر به تقویت موقعیت رقابتی گازپروم در بازار بالادستی عرضه عمده گاز در جمهوری چک نخواهد شد. افزون‌براین، کمیسیون در مورد مسائل پایین‌دستی اظهار داشت که دسترسی شخص ثالث سنگ‌بنای قوانین رقابت حوزه انرژی در اتحادیه اروپاست. این قانون الزام می‌کند که زیرساخت‌های انرژی، مانند خطوط لوله گاز و شبکه‌های برق، با شرایط عادلانه و بدون تبعیض در دسترس همه فعالان بازار باشد. این دسترسی برای ورود مؤثر بازیگران جدید به بازار و در نتیجه ایجاد نوآوری و کارایی در بازار انرژی حیاتی است.

۵. تنظیم‌گری قوانین رقابت در بازار انرژی ایران

هرگونه تلاشی که دولت به منظور هدایت و کنترل بازار انجام می‌دهد، با عنوان «تنظیم مقررات» شناخته می‌شود. این فرایند به معنای وضع قوانین و مقرراتی است که هدف آن هدایت و اصلاح رفتار بازیگران اقتصادی و تأثیرگذاران اصلی در بازار است (هادی‌فر، ۱۳۸۹: ۳۲). تنظیم مقررات برای مقابله با شکست‌ها و ناکامی‌هایی که ممکن است در عملکرد بازار پیش آید، به کار گرفته می‌شود. منظور، مشکلات و ناکامی‌هایی است که بازار آزاد قادر به حل آن‌ها نیست. افزون‌براین، یکی از اهداف اصلی تنظیم مقررات، تقویت رقابت و کاهش شرایط انحصاری است تا فضای

۱. آژانس شبکه فدرال به آلمانی Bundesnetzagentur یا BNetzA اداره نظارتی برق، گاز، مخابرات و بازارهای راه‌آهن آلمان است. این، یک آژانس فدرال از وزارت فدرال امور اقتصادی و اقدامات اقلیمی است و دفتر مرکزی آن در بن آلمان قرار دارد.

۲. تصمیم کمیسیون درباره بررسی معافیت خط لوله Ostsee Anbindung leitung از الزامات دسترسی شخص ثالث و مقررات تعرفه اعطاشده تحت دستورالعمل EC/2003/55.

رقابتی برای همه بازیگران بازار فراهم شود. همچنین، تنظیم مقررات را می‌توان به‌عنوان نوعی دخالت مستقیم دولت در ساختار قراردادها و توافقات میان بازیگران بخش خصوصی تفسیر کرد. در واقع، دولت در این فرایند به‌عنوان نهاد ناظر و گاهی حتی یکی از طرفین معاملات و توافقات اقتصادی ظاهر می‌شود تا از اجرای قوانین و مقررات به نفع رقابت و عدالت اقتصادی اطمینان یابد (هادی‌فر، ۱۳۸۹: ۳۵؛ نیشابوری و رضایی، ۱۳۹۹: ۲۰۳). تنظیم مقررات و نظارت دولتی یادشده، معمولاً به منظور تضمین رقابت سالم، جلوگیری از رفتارهای انحصاری و نظارت بر عملکرد بازار انجام می‌شود. این نظارت با هدف پیشگیری از اقدامات و شیوه‌های فعالیتی است که ممکن است به ایجاد رقابت غیرمنصفانه و ناسالم بینجامد. از سوی دیگر، چنین نظارتی تضمین می‌کند که منافع مصرف‌کنندگان در برابر اقدامات انحصاری و ضدرقابتی تولیدکنندگان که ممکن است به زیان منافع عمومی و حقوق مصرف‌کنندگان باشد، محافظت شود (هادی‌فر، ۱۳۸۹: ۳۵؛ رستمی و مقیمی، ۱۳۹۶: ۲۲۰).

در ایران، نهادهای تنظیم‌گر در حوزه انرژی به دو بخش برق و نفت و گاز تقسیم می‌شوند و تفاوت‌هایی دارند. در بخش برق، وظیفه تنظیم‌گری برعهده وزارت نیرو، هیأت تنظیم بازار برق ایران و شرکت مدیریت شبکه برق ایران است. در بخش نفت و گاز نیز، وزارت نفت و هیأت عالی نظارت بر منابع نفتی این مسئولیت را برعهده دارند (امین‌زاده و مقیمی، ۱۳۹۷: ۳۵۶؛ نیشابوری و رضایی، ۱۳۹۹: ۲۰۳). قوانین ضدرقابت حوزه انرژی در پرتو سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی قابل تفسیرند. بنابراین، ابتدا به بررسی پیشینه نظام حقوقی رقابت و قوانین ضدانحصار در ایران و نقش شورای رقابت می‌پردازیم.

۵. ۱. نظام حقوقی قوانین ضدانحصار در ایران

تدوین و نهادینه‌سازی قوانین رقابت در ایران از سال ۱۳۷۲، یعنی در پایان اجرای برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، آغاز شد. هرچند اصول ۲۸ و ۴۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به‌طور کلی به مفاهیم اساسی حقوق رقابت اشاراتی داشتند؛ در این مقطع، مباحث مرتبط با رفع انحصار و خصوصی‌سازی صنایع، به‌ویژه در حوزه‌های کلیدی اقتصاد، جایگاه پررنگ‌تری یافت (عسگری و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۵). هرچند سازمان برنامه‌بودجه تلاش کرده است این سیاست‌ها را در قالب اصلاحات مکرر به تصویب برساند، اما این پیشنهادها به دلایل گوناگون، نتوانستند حمایت کافی را از سوی مجلس شورای اسلامی جلب کنند. پس از آن و در پی تحولات عمیق اقتصادی در سطح جهانی، به‌ویژه در زمینه خصوصی‌سازی و کاهش انحصار، ایران نیز به سوی بازنگری در ساختار اقتصادی و حقوقی خود گرایش یافت و ضرورت مقابله با انحصار و تضمین رقابت عادلانه در بازار، رفته‌رفته به یکی از محورهای اصلی سیاست‌گذاری

اقتصادی تبدیل شد (عسگری و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۶). در این راستا، تدوین و ارائه لایحه اجرایی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، نقطه عطفی در نظام حقوقی رقابت در ایران به‌شمار می‌آید که بستر قانونی لازم برای ارتقای رقابت و مقابله با انحصار را فراهم کرد. بدین ترتیب، حقوق رقابت در ایران به‌عنوان یکی از ابزارهای کلیدی برای اصلاحات ساختاری، تضمین عدالت اقتصادی و ارتقای بهره‌وری در بازار شناخته شد. این رویکرد، امکان کاهش موانع رقابتی و جلوگیری از سوءاستفاده از قدرت انحصاری را فراهم ساخت و نقشی اساسی در تحول اقتصاد ملی ایفا کرد.

۵.۲. سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی

طبق بند ۱۱ ماده یک سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی رقابت تعریف شده است. بر اساس این ماده، رقابت به وضعیتی در بازار اطلاق می‌شود که در آن تعدادی تولیدکننده، خریدار و فروشنده مستقل برای تولید، خرید و یا فروش کالا یا خدمت فعالیت می‌کنند، به طوری که هیچ‌یک از تولیدکنندگان، خریداران و فروشندگان قدرت تعیین قیمت را در بازار نداشته باشند یا برای ورود بنگاه‌ها به بازار یا خروج از آن محدودیتی وجود نداشته باشد. علاوه بر این، طبق تعریف مندرج در بند ۱۲ ماده یک سیاست‌ها کلی اصل ۴۴ قانون اساسی انحصار "وضعیتی در بازار است که سهم یک یا چند بنگاه یا شرکت تولیدکننده، خریدار و فروشنده از عرضه و تقاضای بازار به میزانی باشد که قدرت تعیین قیمت و یا مقدار را در بازار داشته باشد، یا ورود بنگاه‌های جدید به بازار یا خروج از آن با محدودیت مواجه باشد".

این تغییر نگرش نشان می‌دهد که لایحه سیاست‌های کلی اصل ۴۴ نه‌تنها در پی حفظ حقوق مردم و جلوگیری از سوءاستفاده‌های اقتصادی است، بلکه به دنبال ایجاد تعادل میان انحصارهای دولتی و رقابت در حوزه‌های اقتصادی حیاتی مانند صنعت برق است. این تحول می‌تواند به شکلی جامع‌تر، به تحقق عدالت اقتصادی، افزایش کارآمدی، و رشد اقتصادی پایدار در حوزه انرژی کمک کند. شورای رقابت به‌عنوان یک نهاد تنظیم‌کننده فرابخشی محصول ماده ۵۳ لایحه سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی می‌باشد.

۵.۳. شورای رقابت، نهاد تنظیم‌کننده فرابخشی

شورای رقابت از سال ۱۳۸۹ به‌عنوان نهادی مسئول حفظ رقابت و با برخورداری از صلاحیت‌ها و وظایف قانونی مقرر، فعالیت خود را بر مبنای ماده ۵۳ لایحه سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی آغاز کرده است. بر اساس ماده ۵۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، شورای رقابت به‌عنوان نهادی تنظیم‌گر و مستقل با هدف نظارت بر رقابت و جلوگیری از

رفتارهای انحصاری تأسیس شده است. وظایف و اختیارات این شورا به طور جامع در فصل نهم قانون مذکور تشریح شده و بر مسئولیت‌های گسترده آن در حوزه تنظیم‌گری تأکید دارد. این شورا با توجه به ساختار قانونی و مأموریت‌های محوله، اصلی‌ترین نهاد رگولاتوری در کشور محسوب می‌شود که وظیفه تضمین فضای رقابتی سالم و پایدار را در تمامی بخش‌های اقتصادی بر عهده دارد (عسگری و زارع، ۱۳۹۷: ۶۷).

یکی از وظایف کلیدی شورای رقابت، نظارت بر فعالیت‌های اقتصادی به منظور شناسایی و پیشگیری از تخلفات مرتبط با انحصار یا رفتارهای ضد رقابتی است. این وظایف بر اساس مواد مختلف قانون، شامل ماده ۴۴ (حفاظت از فضای رقابتی)، ماده ۴۵ (مقابله با رفتارهای ضد رقابتی) و ماده ۴۷ (جلوگیری از ایجاد محدودیت در دسترسی به بازار) تعریف شده‌اند. همچنین، این شورا بر اساس ماده ۴۸ قانون، مکلف است تا از شکل‌گیری انحصار در فرآیندهایی مانند ادغام و تملک شرکت‌ها جلوگیری کند. هدف از این اقدامات، ایجاد شرایطی است که در آن رقابت منصفانه به‌عنوان عامل اصلی پیشرفت اقتصادی و بهبود رفاه عمومی حفظ شود (اصغرینیا، ۱۳۹۸: ۱۷۰) (عسگری و زارع، ۱۳۹۷: ۶۷).

یکی از وظایف کلیدی شورای رقابت، نظارت بر فعالیت‌های اقتصادی شورای رقابت، به دلیل گستره عملکرد و وظایف خود، نقش اساسی در توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌کند. این شورا نه تنها به شناسایی و رفع محدودیت‌ها و موانع موجود در بازار می‌پردازد، بلکه با طراحی و اجرای سیاست‌های مرتبط، زمینه را برای مشارکت فعال بخش‌های مختلف اقتصادی فراهم می‌سازد. همچنین رسالت دارد با مقابله با رفتارهای انحصارگرایانه و تضعیف‌کننده رقابت، امکان ورود بازیگران جدید به بازار و افزایش نوآوری و بهره‌وری را تسهیل می‌کند.

علاوه بر این، شورای رقابت موظف است اساسنامه نهادهای تنظیم‌گر را برای کالاها و خدماتی که بازار آن‌ها انحصاری است، تدوین کند. در این راستا، در سال ۱۳۹۱ شورای رقابت اقداماتی را برای تأسیس نهاد تنظیم‌گر در بخش برق آغاز کرد و در سال ۱۳۹۵ نیز طی جلسات ۲۵۶ و ۲۵۷، تصمیماتی مبنی بر ایجاد نهادهای تنظیم‌گر در بخش نفت و گاز و صنایع مرتبط اتخاذ کرد (شورای رقابت، ۱۳۹۵). در ماده ۷ قانون اصلاح اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (اصلاح ماده ۵۹) که در سال ۱۳۹۷ به تصویب رسید، دولت ملزم شد که ظرف سه ماه پس از دریافت پیشنهاد شورای رقابت، نهادهای تنظیم‌گر پیشنهادی را تأسیس کند. چند ماه پس از تصویب این قانون، شورای رقابت، بازار برق را به‌عنوان بازاری انحصاری تشخیص داد و در جلسات ۳۵۲، ۳۵۳، و ۳۵۶ اساسنامه پیشنهادی برای نهاد تنظیم‌گر بخش برق را به منظور ارائه به هیأت وزیران تصویب کرد (شورای رقابت، ۱۳۹۷) اما در نهایت با وجود تلاش‌های شورای رقابت برای ایجاد نهادهای مستقل تنظیم‌گر، به دلیل نبود استقلال ساختاری و قانونی و

همچنین فقدان قوانین اولیه مصوب مجلس، این تلاش‌ها به سرانجام نرسید (معبودی نیشابوری، ۱۳۹۹: ۱۹۸).

بر اساس ماده ۶۲ لایحه مذکور "شورای رقابت تنها مرجع رسیدگی به رویه‌های ضدرقابتی است و مکلف است رأساً و یا براساس شکایت هر شخصی اعم از حقیقی یا حقوقی از جمله دادستان کل یا دادستان محل، دیوان محاسبات کشور، سازمان بازرسی کل کشور، تنظیم‌کننده‌های بخشی، سازمانها و نهادهای وابسته به دولت، تشکل‌های صنفی، انجمن‌های حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان و دیگر سازمان‌های غیردولتی، بررسی و تحقیق درخصوص رویه‌های ضدرقابتی را آغاز و در چهارچوب ماده (۶۱) این قانون تصمیم‌بگیرد".

لازم به ذکر است که مطابق با بند «ث» ماده ۴۸ قانون برنامه پنجساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران مصوب سوم خرداد سال ۱۴۰۳، "در چهارچوب قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی به ویژه ماده (۵۹) آن، شورای رقابت مکلف است تا پایان سال دوم برنامه، اقدام لازم برای ایجاد حداقل سه نهاد تنظیم‌گر در حوزه‌های اولویت‌دار قانون مذکور به عمل آورد. دولت مکلف است بلافاصله پس از اخذ پیشنهاد شورای رقابت نسبت به انجام تشریفات قانونی لازم اقدام نماید." یکی از حوزه‌های اولویت‌دار ماده مذکور بازار انرژی و به تبع آن بازار برق است. این ماده قانونی به‌وضوح جایگاه شورای رقابت را در نظام‌مندسازی فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با انرژی مشخص می‌کند و بر الزامات دولت برای پیگیری تشریفات قانونی جهت تقویت رقابت تأکید دارد.

یکی از نقاط مثبت بند مذکور، تعهد دولت به اقدام فوری در قبال پیشنهادهای شورای رقابت است. این رویکرد می‌تواند از تأخیرهای اداری جلوگیری کرده و روند تأسیس نهادهای تنظیم‌گر را شتاب بخشد. به نظر می‌رسد این ماده می‌تواند بستر لازم برای تعامل مؤثرتر میان دولت و نهادهای تنظیم‌گر در مدیریت بازار برق را فراهم کند که در نهایت به بهبود عملکرد اقتصادی این بخش کمک خواهد کرد.

۵.۴. وضعیت بازار انرژی کشور از دیدگاه اقتصاد رقابتی

در حوزه عرضه انرژی، تفاوت‌هایی بین بازار برق و گاز وجود دارد. در بازار گاز، مصرف‌کنندگان نمی‌توانند مستقیماً از تولیدکنندگان خرید کنند و باید از طریق دولت نیاز خود را تأمین کنند. اما در بازار برق، مصرف‌کنندگان عمده با توان مصرفی بالای پنج مگاوات می‌توانند به‌طور مستقیم از نیروگاه‌های خصوصی خرید کنند و از طریق مذاکره، قیمت‌های مناسب‌تری نسبت به شبکه برق ایران به دست آورند. با این وجود، همانطور که ذکر شد، بازار برق ایران به‌طور کامل رقابتی نیست و مهم‌ترین عامل آن هم این است که بخش عمده‌ای از برق تولیدی توسط نیروگاه‌های

خصوصی همچنان به شرکت مدیریت شبکه برق ایران فروخته می‌شود که این امر سقف قیمتی ایجاد می‌کند. طبق قوانین موجود، تولیدکنندگان خصوصی موظفند برق خود را با قیمت‌های مصوب وزارت نیرو بفروشند، حتی اگر هزینه تولید بالاتر از قیمت مصوب باشد. این امر باعث شده تا تولیدکنندگان برای جبران هزینه‌ها به وزارت نیرو مراجعه کنند. همچنین، فروش برق به‌طور مستقیم از نیروگاه‌ها تنها برای خریداران عمده و برخی نیروگاه‌های خاص مجاز است. این محدودیت‌ها باعث کاهش انگیزه برای رقابت در بازار شده و از شفافیت در تعیین قیمت‌ها جلوگیری می‌کند دارد (معبودی نیشابوری، ۱۳۹۹: ۲۰۳).

بازار انرژی در ایران، به‌ویژه در حوزه‌های برق و گاز، همچنان با مشکلات انحصاری و عدم رقابت مواجه است. با وجود تلاش‌هایی برای بهبود شرایط و ایجاد بازارهای رقابتی، همچنان بخش عمده‌ای از این بازارها تحت کنترل دولت باقی مانده‌اند. در ایران، انحصار در حوزه انتقال و توزیع انرژی مشابه اروپا است؛ با این تفاوت که در ایران، این بخش در انحصار دولت قرار دارد (معبودی نیشابوری، ۱۳۹۹: ۲۲۲). برای دستیابی به یک بازار رقابتی، حذف انحصار، شفافیت در قیمت‌گذاری و استفاده از ظرفیت‌های موجود امری حیاتی است تا در آینده تأثیر رقابت در کاهش هزینه‌ها و بهبود کیفیت محصولات انرژی تحقق یابد. با وجود موقعیت استراتژیک ایران و دسترسی به منابع انرژی فراوان، مدیریت صحیح سیاست‌گذاری در این حوزه ضروری است (پورسینا، ۱۳۷۸: ۴۹). به نظر می‌رسد که ایران با تنظیم‌گری مناسب و متناسب، مطابق با زیرساخت‌های بومی و شرایط اقتصادی خود و تضمین دسترسی عادلانه به شبکه‌های انرژی، می‌تواند به بهبود امنیت انرژی و رفع چالش‌های ناترازی انرژی دست یابد و با ایجاد رقابت در بازار انرژی، به سوی توسعه پایدار حرکت کند.

۵.۵. چالش‌ها و موانع شورای رقابت در تنظیم‌گری انرژی

نهادهای تنظیم‌گر در حوزه انرژی ایران با دو چالش اساسی روبرو هستند: اول آنکه، این نهادها به طور کامل به ساختار دولتی وابسته هستند و از آن استقلال ندارند و قوانین موسس آن‌ها ثانویه هستند (رستمی و مقیمی، ۱۳۹۶: ۲۴۶). برخی از محققان تأکید می‌کنند که استقلال نهادهای تنظیم‌گر از دولت، نقش مهمی در اثربخشی فعالیت‌های آن‌ها ایفا می‌کند. اما در ایران، نه تنها این نهادها صرفاً به‌عنوان بازوی مشورتی وزارتخانه‌ها عمل می‌کنند و ابزارهای تصمیم‌گیری همچنان در اختیار دولت باقی مانده بلکه قوانین موسس آن‌ها نیز قوانین ثانویه‌ای هستند که مطابق با آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های داخلی وزارتخانه‌ها و نه بر اساس قوانین اولیه مصوب در مجلس شورای اسلامی وضع شده‌اند (هادی فر، ۱۳۸۹: ۱۰۰) (عبداللهی فقیه و مؤذنی، ۱۳۹۶: ۲۰۰).

برای حل چالش‌های مربوط به شورای رقابت، وجود عزم جدی و اراده‌ای مقتدرانه از سوی متولیان نهادهای حافظ رقابت و تنظیم‌گر ضروری است. تنها از طریق برخورد قاطع و هدفمند با اقدامات و رویه‌های ضدرقابتی می‌توان به رفع موانع موجود در مسیر تحقق فضای رقابتی سالم و پایدار پرداخت. اتخاذ چنین رویکردی مستلزم تقویت ضمانت‌های اجرایی، بازنگری در سازوکارهای موجود، و بهره‌گیری مؤثر از ظرفیت‌های قانونی برای مقابله با رفتارهای مخرب در بازار است (اصغرینیا، ۱۳۹۸: ۱۷۲). بر اساس ماده ۴۴ قانون مذکور اعمالی که منجر به اختلال در رقابت می‌شود، ممنوع است. این اعمال شامل قائل شدن شرایط تبعیض‌آمیز در معامله با اشخاص مختلف در وضعیت یکسان، سوءاستفاده از وضعیت اقتصادی مسلط به روش تعیین، حفظ و یا تغییر قیمت یک کالا یا خدمت به صورتی غیرمتعارف تحمیل شرایط قراردادی غیرمنصفانه، ایجاد مانع به منظور مشکل کردن ورود رقبای جدید یا حذف بنگاه‌ها یا شرکت‌های رقیب در یک فعالیت خاص و یا مشروط کردن قراردادها به پذیرش شرایطی که از نظر ماهیتی یا عرف تجاری، ارتباطی با موضوع چنین قراردادهایی نداشته باشد می‌باشد. مواردی که به صورت کلی می‌توانند منتج به احراز نقض حق دسترسی ثالث شوند. هرچند به طور خاص و واضح به تبیین حق مربوطه پرداخته نشده است و فقدان آن از جمله چالش‌هایی می‌باشد که در عرصه حقوق رقابت انرژی با آن مواجه هستیم. فقدان آن که با توجه به لزوم اجرای ماده ۴۳ قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران بیش از پیش متوجه وضعیت بازار انرژی کشور خواهد بود. چرا که با افزایش فرایند خصوصی سازی بازارهای اقتصادی، نیاز به تنظیم گری دقیق و مضیق جهت رشد بازار و ترویج رقابت عادلانه ضروری می‌نماید.

نتیجه

اصل همبستگی و قانون رقابت انرژی در اتحادیه اروپا به صورت هم‌افزایی برای افزایش امنیت انرژی عمل می‌کنند. همبستگی، پشتیبانی دوسویه و تاب‌آوری در برابر بحران را تضمین می‌کند؛ درحالی‌که قوانین رقابتی، بازار متنوع و رقابتی را ترویج می‌کنند. ادغام آن‌ها تضمین می‌کند که حتی در رویارویی با اختلال‌های بازار انرژی اتحادیه اروپا پایدار، امن و قادر به تأمین نیازهای همه کشورهای عضو باشد. این رویکرد جامع برای حفظ ثبات اقتصادی و اجتماعی اتحادیه اروپا بسیار مهم است. دسترسی ثالث پاسخی به یک مشکل زیرساختی در بخش انرژی است که مالکیت را در انحصار طبیعی کنترل می‌کند تا به رقابت کارآمدتری دست یابد. رویه قضایی مانند آنچه در پرونده C-848/19 P بررسی شد، تعادل بین رقابت و همبستگی را نشان می‌دهد. این پرونده به معافیت‌های تعهدات دسترسی ثالث پرداخت و نشان داد که چگونه معافیت‌های خاص ممکن است بر رقابت و همبستگی بازار تأثیر بگذارد. این حکم تأکید کرد که اگرچه ممکن

است معافیت‌هایی اعطا شود، اما نباید اصل همبستگی یا ثبات کلی بازار انرژی اتحادیه اروپا را تضعیف کند. اصل همبستگی و قوانین رقابتی انرژی در تضمین امنیت انرژی در اتحادیه اروپا عمیقاً به هم مرتبط هستند. با تضمین دسترسی عادلانه به زیرساخت‌های انرژی (از طریق دسترسی ثالث)، قوانین رقابتی از اقدامات انحصاری جلوگیری و بازار انرژی متنوع را ترویج می‌کند. این تنوع برای امنیت انرژی ضروری است؛ زیرا وابستگی به یک تأمین‌کننده یا منبع واحد را کاهش می‌دهد و از خطرات مرتبط با اختلال‌های عرضه می‌کاهد. اصل همبستگی با ارائه یک شبکه ایمن که در صورت بروز شرایط اضطراری مفید واقع می‌شود، امنیت انرژی در بازار اتحادیه اروپا را تأمین می‌کند. درحالی‌که قوانین رقابت، بازاری پایدار را در شرایط عادلانه تضمین می‌کند، اصل همبستگی، به تاب‌آوری در زمان‌های بحرانی می‌انجامد و این اصول در کنارهم چهارچوبی نیرومند ایجاد می‌کنند که عرضه و ثبات انرژی در سراسر اتحادیه اروپا، عادلانه و به شکل حداکثری تضمین می‌شود.

در اتحادیه اروپا، قوانین دسترسی ثالث به شکلی تدوین شده‌اند که شفافیت و عدم تبعیض را تضمین می‌کنند. در مقابل، در ایران هنوز نیاز به اصلاحات و شفافیت بیشتری در این باره وجود دارد. اتحادیه اروپا دارای نهادهای مستقل نظارتی است که با قدرت کافی بر اجرای قوانین دسترسی ثالث نظارت می‌کنند؛ درحالی‌که در ایران نهادهای نظارتی مستقل و قدرتمند به اندازه کافی توسعه نیافته‌اند. افزون‌براین، در قوانین اتحادیه اروپا، معافیت‌های خاصی برای شرایط ویژه پیش‌بینی شده است، اما در ایران چنین معافیت‌هایی به شکل مناسبی تعریف نشده‌اند و این موضوع باعث می‌شود که نرمش کمتری در بازار انرژی ایران وجود داشته باشد. ازسویی، چهارچوب حقوقی دسترسی ثالث در ایران هنوز نیاز به اصلاحات و توسعه بیشتری دارد تا بتواند شرایط رقابتی لازم را برای بخش انرژی فراهم سازد. به‌منظور افزایش شفافیت، نیاز به تدوین قوانین و مقررات جدید و ایجاد نهادهای نظارتی مستقل و تخصصی است. با به‌کارگیری تجربه‌های موفق اتحادیه اروپا و اصلاح ساختارهای نظارتی، ایران می‌تواند به ایجاد بازار رقابتی و پایدار در بخش انرژی دست یابد.

در پایان با توجه به نتیجه تنظیم‌گری بازار انرژی اتحادیه اروپا با محوریت حق دسترسی ثالث و اصل تفکیک در بازار انرژی، این پرسش مطرح می‌شود که به‌منظور اجرای ماده ۴۳ سیاست‌های کلی قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران و تکلیف وزارتخانه‌های نفت و نیرو به اصلاح ساختار اداری، سازمانی، ستادی و شرکتی زیرمجموعه خود در حوزه‌های برق، گاز و نفت با رویکرد تفکیک حاکمیتی از تصدی‌گری، به‌کارگیری چه مؤلفه‌هایی به عملکرد موفق‌تر در راستای رفع ناترازی انرژی و بهبود شاخص‌های امنیت انرژی خواهد انجامید؟ به نظر می‌رسد تنظیم گسترده‌تر چهارچوب‌های قانونی مانند حق دسترسی ثالث با لحاظ ضمانت‌اجراهای

قانونی مشدد، بر رقابت مؤثر و عادلانه در بازار انرژی می‌افزاید و تضمینی به‌منظور جلوگیری از تبعیض و برهم‌خوردن نظم عادلانه بازار انرژی ایجاد می‌کند؛ تضمینی که در نبود آن اصلاح ساختار بازار انرژی با هدف بهبود امنیت انرژی و رفع ناترازی آن با چالش‌های تازه‌ای روبه‌رو خواهد شد.

بیانیه نبود تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که تعارض منافع در مقاله حاضر وجود نداشته و همه مسائل اخلاق در پژوهش، شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک‌بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، سوءرفتار و مسائلی از این دست، به‌طور کامل رعایت شده است.

قدردانی

نگارندگان بر خود الزام می‌دانند از داوران محترم برای مطالعه و بازبینی متن مقاله حاضر و ارائه نظرات ساختاری، علمی و ارزشمند سپاسگزاری کنند.

منابع

اصغر نیا، مرتضی؛ احمدی‌زاد، آرمان؛ فرهادی، روزین (۱۴۰۲). «حقوق رقابت و تنظیم‌گری بازار؛ بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر تسهیل رقابت و منع انحصار در صنایع خدمات عمومی». *بررسی‌های بازرگانی، خرداد و تیر، شماره ۱۱۹*، ص ۷۴-۴۵.

DOI: [https:// 10.22034/bs.2022.554197.2552](https://10.22034/bs.2022.554197.2552)

امین‌زاده، الهام؛ مقیمی، لیلی (۱۳۹۷). «بررسی تطبیقی میزان اثرگذاری دولت در استقلال نهادهای تنظیم مقررات انرژی در بخش‌های برق، نفت و گاز». *مطالعات حقوق انرژی*، دوره ۴، شماره ۲، ص ۳۴۹-۳۷۶.

DOI: 10.22059/JRELS.2019.260377.212

باقری، محمود؛ سیدی، جواد (۱۳۸۷) «هم‌گرایی و رقابت در بازارهای بورس: تعارض حقوق رقابت و حقوق بازار بورس ایران». *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، دوره ۲۸، ص ۸۳-

DOI: 20.1001.1.25885618.1387.38.3.4.5 ۵۷

رستمی، ولی؛ مقیمی، لیلی (۱۳۹۶). «بررسی چگونگی تشکیل نهادهای تنظیم مقررات انرژی در کشور با رویکرد تطبیقی». *مطالعات حقوق انرژی*، دوره ۳، شماره ۲، ص ۲۵۴-

DOI: 10.22059/JRELS.2018.241195.142.۲۱۹

شورای رقابت (۱۳۹۷) (۱). «جلسه ۳۶۹ با موضوع بررسی بازار برق و شکایت شرکت توسعه مسیر برق گیلان از وزارت نیرو».

شورای رقابت (۱۳۹۷) (۲). «اساسنامه اولین نهاد تنظیم گر قانونی کشور در بخش برق، در شرف تصویب».

شورای رقابت (۱۳۹۵). «جلسه ۲۵۶ و ۲۵۷».

شورای رقابت (۱۳۹۷) (۳). «جلسه ۳۵۶».

شورای رقابت (۱۳۹۷) (۴). «جلسه ۳۵۲».

شورای رقابت (۱۳۹۷) (۵). «جلسه ۳۵۳».

عبداللهی فقیه، ام‌لیلا؛ مؤذنی، روح‌الله (۱۳۹۶). «بررسی نهادهای تنظیم‌کننده بازار برق در حقوق ایران و ایالات متحده آمریکا». *فصلنامه پژوهش حقوق عمومی*، سال نوزدهم، شماره ۸، ص ۱۹۳-۲۲۰. DOI: <https://doi.org/10.22054/qjpl.2017.18181.1441>

عسگری، محمدحسین؛ آئینه‌نگینی، ولی‌الله؛ زارع، علی (۱۳۹۷). «بررسی حقوق رقابت در قوانین و مقررات جهان و ایران با تمرکز بر بازار برق». *نشریه انرژی ایران*، سال ۲۱، شماره ۳، ص ۸۶-۴۷. DOI: <http://necjournals.ir/article-1-1300.fa.html>

قانون اصلاح قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم (۴۴) قانون اساسی مصوب سال ۱۳۹۷ مجلس شورای اسلامی.

معبودی نیشابوری، رضا؛ رضایی، سیدعلیرضا؛ اولادی، سجاد (۱۳۹۹). «حقوق رقابت در عرصه انرژی؛ با تأکید بر تجربه اتحادیه اروپا و ایران». *فصلنامه مطالعات حقوق انرژی*، دوره ۶، شماره ۱، بهار و تابستان، ص ۲۱۳-۱۹۵.

DOI: 10.22059/JRELS.2020.286034.296

هادی‌فر، داود (۱۳۸۹). *نهادهای حقوقی تنظیم مقررات: ساختار و سازوکار اجرایی*. تهران، انتشارات عتروت نو.

هیأت تنظیم برق ایران (۱۳۹۲). «صورت‌جلسه شماره ۲۲۷».

هیأت تنظیم برق ایران (۱۳۹۳). «صورت‌جلسه شماره ۲۵۵».

هیأت تنظیم برق ایران (۱۳۹۵). «صورت‌جلسه شماره ۲۸۴».

هیأت تنظیم برق ایران (۱۳۹۵). «صورت‌جلسه شماره ۲۸۶».

هیأت تنظیم برق ایران (۱۳۹۵). «صورت‌جلسه شماره ۲۸۹».

هیأت تنظیم برق ایران (۱۳۹۶). «صورت جلسه شماره ۲۹۳».

هیأت تنظیم برق ایران (۱۳۹۶). «صورت جلسه شماره ۲۹۵».

References

- Albers, M. (2001). "Energy Liberalization and EC Competition Law". *Fordham International Law Journal*, 25(4), PP. 908-945. Available at: <https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol25/iss4/2> (Accessed November 27, 2024).
- Aminzadeh, Elham; Maqimi, Leila (2018). "Comparative Analysis of Government Impact Level in Energy Regulatory Bodies' Independence in Electricity, Oil and Gas Sectors". *Energy Law Studies*, 4(2), PP. 349-376. DOI: 10.22059/JRELS.2019.260377.212 [in Persian]
- Asgari, Mohammad Hossein; Aineh Negini, Valiollah; Zare, Ali (2018). "Rules and Regulations on Competition Rights in Electricity Markets: A Comparative Study". *Iran Energy Journal*, 21(3), PP. 47-86. DOI: <http://necjournals.ir/article-1-1300-fa.html> [in Persian]
- Asgharnia, Morteza; Ahmadi Zad, Arman; Farhadi, Roujin (2023). "Competition law and Market regulatory; Investigating and Identifying the Factors Affecting the Facilitation of Competition and the Prohibition of Monopolies in the Public Utilities". *Business Review*, June-July 2023, 119, PP. 45-74. DOI: <https://10.22034/bs.2022.554197.2552> [in Persian]
Available at: <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2013.01.019>
- Baghery, Mahmoud; Sidi, Javad (2008). "Competition And Integration Among Stock Exchanges: Competition And Stock Exchange Law Conflict". *Private Law Studies*, 28, PP. 57-83. DOI: 20.1001.1.25885618.1387.38.3.4.5 [in Persian]
- Benjamin K. Sovacool (2013). "An international assessment of energy security performance". *Ecological Economics*, Volume 88, PP. 148-158.
- Bergman, L; Andersson, B. (2004). "The liberalization of the European electricity market: Impacts on competition and efficiency". *Applied Energy*, 26 (1_suppl), PP. 11-41.

<https://doi.org/10.5547/ISSN0195-6574-EJ-Vol26-NoSI-2>
(Accessed November 27, 2024).

Borenstein, S; Holland, S. (2005). "On the Efficiency of Competitive Electricity Markets with Time-Invariant Retail Prices". *The RAND Journal of Economics*, 36(3). Available at:

<https://faculty.haas.berkeley.edu/borenste/download/Rand05RTP.pdf>. (Accessed November 27, 2024).

Competition Council (2016). "Sessions 256 and 257". [in Persian]

Competition Council (2018). "Draft charter for the first regulatory body in the electricity sector, pending approval". [in Persian]

Competition Council (2018). "Session 352". [in Persian]

Competition Council (2018). "Session 353". [in Persian]

Competition Council (2018). "Session 356". [in Persian]

Competition Council (2018). "Session 369 on the electricity market and the complaint of the Gilan Electricity Development Company against the Ministry of Energy". [in Persian]

Diathesopoulos, Michael D, "From Energy Sector Inquiry to Recent Antitrust Decisions in European Energy Markets: Competition Law as a Means to Implement Sector Regulation".(2010), SSRN: Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1639883>

Directive 2003/54/EC of the European Parliament and of the Council concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96/92/EC Directive 2003/55/EC of the European Parliament and of the Council concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98/30/EC (2003).

Directive 2003/54/EC of the European Parliament and of the Council of 26 June 2003 concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 96/92/EC.

Directive 2009/72/EC concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC

Directive 2009/73/EC concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC.

Directive 96/92/EC of the European Parliament and of the Council concerning common rules for the internal market in electricity (1996) OJ L
Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas.

Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas
Regulation (EC) No 1228/2003.
DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139087452>

Engel, A. (2018). *The Choice of Legal Basis for Acts of the European Union: Competence Overlaps, Institutional Preferences, and Legal Basis Litigation* (PP. 75-98). Springer.
DOI: 10.1007/978-3-030-00274-9. (Accessed November 27, 2024).

European Commission Decision And Communications
Commission Decision on review of the exemption of the Ostsee pipeline Anbindungsleitung from the requirements on third party access and tariff regulation granted under Directive 2003/55/EC (2009).

European Commission. (2009). Commission Decision of 12 July 2009 on the exemption of the Ostseepipeline-Anbindungsleitung (OPAL) pipeline from the requirements on third-party access and tariff regulation granted under Directive 2003/55/EC (notified under document C(2009) 4694 final).

European Commission. (2010). Commission Decision of 4 May 2010 relating to a proceeding under Article 102 of the Treaty on the Functioning of the European Union and Article 54 of the EEA Agreement (Case COMP/39.317 - E.ON Gas) (notified under document C(2010) 2863 final).

Faqih, Emelila; Moezani, Rouhollah (2017). "The Study of Regulatory Agencies on Electricity Market in the Law of Iran and the United States of America". *Journal of Public Law*

- Research*, 19(8), PP. 193-220. DOI: <https://doi.org/10.22054/qjpl.2017.18181.1441> [in Persian]
- Fariba Mousavi, Morteza Nazari-Heris, Behnam Mohammadi-Ivatloo. (2021). *Energy Storage in Energy Markets Uncertainties, Modelling, Analysis and Optimization*. Academic Press. PP. 1-21. Available at: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-820095-7.00005-4>
- Germany v Poland and its outcomes for EU energy sector: An extended case note on the European Court of Justice judgment in the OPAL case. (2021). "Judgment of the Court (Grand Chamber) of 15 July 2021, C-848/19 P, Germany v Poland, ECLI:EU:C:2021:598". *The Journal of World Energy Law & Business*, 14(6), PP. 436-446. Available at: <https://doi.org/10.1093/jwelb/jwab037> (Accessed November 27, 2024).
- Glachant, J. M. (2010). *The economics of energy liberalization in the European Union*. Edward Elgar Publishing.
- Hadi Fer, Davood (2010). *Legal Institutions of Regulatory Bodies: Structure and Executive Mechanism*. 1st edition, Tehran, Atret-e-No Publications. [in Persian]
- Hannah Kruimer, *The Non-Discrimination Obligation of Energy Network Operators: European Rules and Regulatory Practice* (Intersection Publication, 2008).
- Harvis, C. (2009). "Competition and Regulation in the EU Energy Market". *Romanian Journal of European Affairs*, 9(4), PP. 18-28. Available at: http://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/articole/RJEA_2009_vol_9_no_4_Where_is_the_Difference_The_Profile_of_the_Romanian_Candidate_s_for_the_2009_European_Elections_.pdf. (Accessed November 27, 2024).
- Helm, D. (2013). *The European energy market: The liberalization of gas and electricity markets in the EU*. Oxford University Press.
- <https://ideas.repec.org/a/eee/enepol/v39y2011i2p742-752.html>. (Accessed November 27, 2024).

<https://ideas.repec.org/a/sen/journal/v9i1y2008p3-29.html>

(Accessed November 27, 2024).

Huhta, K. (2020). "The Coming of Age of Energy Jurisprudence". *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 39(2), PP. 1-14. DOI: 10.1080/02646811.2020.1810958. (Accessed November 27, 2024).

Ignacio Herrera Anchustegui, 'Transmission Networks in Electricity Competition: Third-Party Access and Unbundling - A Transatlantic Perspective' University of Valencia (2018, Forthcoming).

Iran Electricity Regulatory Board (2013). "Minutes of Session 227". [in Persian]

Iran Electricity Regulatory Board (2014). "Minutes of Session 255". [in Persian]

Iran Electricity Regulatory Board (2016). "Minutes of Session 284". [in Persian]

Iran Electricity Regulatory Board (2016). "Minutes of Session 286". [in Persian]

Iran Electricity Regulatory Board (2016). "Minutes of Session 289". [in Persian]

Iran Electricity Regulatory Board (2017). "Minutes of Session 293". [in Persian]

Iran Electricity Regulatory Board (2017). "Minutes of Session 295". [in Persian]

Jamasb, T; Pollitt, M. G. (2003). *The liberalization of the electricity supply industry: An international perspective*. Oxford University Press.

Jose Manuel Díaz Lema, *Energy Grids in Europe* (Arzandi, Publication 2012).

Joskow, P. L. (2008). "Lessons learned from electricity market liberalization". *The Energy Journal*, 29 (Special Issue #2), PP. 9-42. Available at:

<https://econpapers.repec.org/article/aenjournl/dn-se-a03.htm>
(Accessed November 27, 2024).

- Judgment of the Court (Grand Chamber), 15 July 2021, Case C-848/19 P Judgment on 22 May 2008, citiworks, C-439/06, EU: C: 2008: 298.
- Judgment of the Court (Grand Chamber), Judgment, Case C-239/07, Julius Sabatauskas, 15 July 2021, Case C-848/19 P. Judgment on 5 June 2014, European Commission v Republic of Bulgaria, C-198/12, EU: C: 2014: 1316.
- Judgment on 9 October 2008, Sabatauskas and Others, C-239/07, EU: C: 2008: 551.
- Kim Talus, Introduction to EU Energy Law (Oxford University Press, 2016).
- Kotlowski, A. (2007). "Third-Party Access Rights in the Energy Sector: A Competition Law Perspective". *Utilities Law Review*, 16(3). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1073962> (Accessed November 27, 2024).
- Kroes, N. (2007). "Improving Competition in European Energy Markets Through Effective Unbundling". *Fordham International Law Journal*, 31(5), 1387. Available at: <https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol31/iss5/11>. (Accessed November 27, 2024).
- Künneke, R. W. (2006). The liberalization of the European electricity market: A review of the main developments and challenges. *Utilities Policy*.
- Lorenz, M. (2013). *An Introduction to EU Competition Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maabodi Neshabouri, Reza; Rezaei, Seyed Alireza; Oladi, Sajjad (2020). "Competition Law in Energy Sector; With an Emphasis on The Experience of The European Union and Iran". *Quarterly Journal of Energy Law Studies*, 6(1), PP. 195-213. DOI: 10.22059/JRELS.2020.286034.296 [in Persian]
- Marcus, S. (2001). "Enlarging the Perspective: Energy Security via Equilibrium". *Information, and Computation, Science for Peace and Security Series C: Environmental Security, North*

- Atlantic Treaty Organization*. Available at: https://10.1007/978-94-007-0719-1_7
- Newbery, D. M. (2016). "Towards a green energy economy? The EU Energy Union's transition to a low-carbon zero subsidy electricity system – Lessons from the UK's Electricity Market Reform". *Applied Energy*, 179, PP. 1321-1330. <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2016.01.046> (Accessed November 27, 2024).
- Park C, Yong T. (2017). "Comparative review and discussion on electricity trading". *Energy Procedia*, PP. 3-9. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.egypro.2017.09.003>
- Pepermans, G. (2019). "European energy market liberalization: experiences and challenges". *IJEPS*, 13, PP. 3-26. DOI: 10.1007/s42495-018-0009-0. (Accessed November 27, 2024).
- Pollitt, M. G. (2012). *The European electricity liberalization process: Lessons for developing countries*. Energy Policy.
- Praduroux, S; Talus, K. (2008). "The Third Legislative Package and Ownership Unbundling in the Light of the European Fundamental Rights Discourse". *Competition and Regulation in Network Industries*, 9(1), PP. 3-29.
- Regulation and Competition Policy for Network Industries (2006). Available at: <https://www.repository.cam.ac.uk/handle/1810/137385>
- Regulation on conditions for access to the network for cross-border exchanges in electricity (EC) on conditions for access to the natural gas transmission networks No 1775/2005.
- Rostami, Vali; Maqimi, Leila (2017). "The Evaluation of Energy Regulators' Structure in Iran Applying Benchmarking". *Energy Law Studies*, 3(2), PP. 219-254. DOI:10.22059/JRELS.2018.241195.142 [in Persian]
- Söderholm, P; Wårell, L. (2011). "Market opening and third party access in district heating networks". *Energy Policy*, 39(2), PP. 742-752. Available at: <https://ideas.repec.org/a/eee/enepol/v39y2011i2p742-752.html>. (Accessed November 27, 2024).

The Law on Amendments to the Implementation of General Policies of Article 44 of the Constitution, ratified by the Iranian Parliament in 2018. [in Persian]

Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union Consolidated version of Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union.

Waller, S. W. (2002). "Competition, Consumer Protection and Energy Deregulation: A Conference Introduction". *Loyola University Chicago Law Journal*, 33, 749. Available at: <https://lawcommons.luc.edu/luclj/vol33/iss4/2>. (Accessed November 27, 2024).